

GENREBEGREBET OG RETORISK KRITIK

Genrebegrebet står centralt i nyere retorisk teori. Det er derfor naturligt, at det også spiller en væsentlig rolle i retorisk kritik. Men hvilken rolle skal genrebegrebet spille i den kritiske praksis? I denne artikel opridser Lisa Storm Villadsen hovedtrækkene i denne diskussion, som den er foregået i det amerikanske retormiljø, og med udgangspunkt i synspunkter fra Bakhtin, Todorov og Burke giver hun et bud på genrebegrebets funktion i retorisk kritik.

Af Lisa Storm Villadsen

Når man hører nogen tale om 'x's retorik', bruges udtrykket som regel til at henvise til en af to ting – enten til tekstens kilde (for eksempel et politisk partis retorik), eller til en bestemt type tekst (for eksempel valgkampsretorik). I det første tilfælde vil teksterne være forenet i deres udgangspunkt, i det andet i deres tema. Formålet med denne artikel er at undersøge perspektiverne i at bruge en snævrere betydning af udtrykket, hvor 'x's retorik' refererer til en mængde diskurser, der på en eller anden måde er forenet i sammenfaldet af genkendelige egenskaber, der omfatter form, indhold og funktion, og som manifesterer sig på en måde, der opfordrer os til at anskue de enkeltstående ytringer som en grupe, som en genre.

Genrekritik

Genrebegrebets relevans er åbenlys i forbindelse med megen humanistisk videnskab, og som Connors bemærker, er der ikke noget specielt bemærkelsesværdigt ved genrestudier som en akademisk aktivitet; som en undersøgelsesmetode placerer den sig solidt i "one of the basic

☛ Lisa Storm Villadsen er ph.d. i retorik fra Northwestern University i USA på afhandlingen "The Rhetoric of Seduction". Hun er adjunkt ved Københavns Universitet. Ud over forskningen i forholdet mellem retorik og forførelse er Villadsens primære interesse moderne retorisk teori.

human conceptual activities" nemlig "the attempt to understand phenomena by referring them to other phenomena both similar and dissimilar"¹. At sammenligne og kontrastere er jo noget, der falder os naturligt, når vi undersøger tekster. Selvom Jamieson får en tilsvarende overvejelse til at lyde næsten dyster, når hun hævder, at "the human need for a frame of reference lures the mind to generic classification", formidler hun udsagnet med forsikringen om, at "an understanding of genre will enable the critic to explicate a work, to explore the continuity and discontinuity of rhetorical forms, and to cast a work into productive perspectives"². Specielt i forbindelse med tekstkritik har genrebegrebet altså vist sig nyttigt.

Genrebegrebet er som bekendt heller ikke nyt for retorikken. Det har oven i købet været genstand for en del interesse i de seneste årtier. Som grundlag for de fleste teoretiske tekster om genrekritik ligger der forudsætninger om, at a) visse tekster ikke bare optræder regelmæssigt, men også har så mange lighedspunkter, at de grupperer sig i typer eller kategorier, og at b) det at undersøge en konkret tekst i lyset af et universelt princip er en frugtbar måde at analysere og bedømme litterære såvel som retoriske

1 Connors (1986), s. 25.

2 Jamieson (1973), s. 167-68.

tekster.³ Genrekritik betragtes derfor ofte som en brugbar måde at overvinde problemet med ikke at kunne se skoven for bare træer – altså svagheden ved den traditionelle neo-aristoteliske kritik, der til trods for at være en praktisk brugbar tilgang til kritik af individuelle tekster har vist sig at være uegnet til at skabe iagttagelser og teori på et mere generelt plan. Genrekritik udmærker sig med andre ord ved at fungere både på den individuelle teksts plan ved at opfordre til grundige tekstanalyser og på et metatekstuel plan, idet den også kræver, at de individuelle tekster betragtes på baggrund af lignende eller afvigende tekster. Derved kan kritikeren bedre forstå og redegøre for de karakteristiske formuleringer, som visse temaer, lejligheder og formål fremkalder.

De mest påtrængende spørgsmål i genrekritik er selvfølgelig, hvad det er, der gør en række tekster til en genre, og hvad dens betydning er for vores analytiske og kritiske arbejde. I det følgende vil jeg med udgangspunkt i udvalgt litteratur om genreanalyse skitsere diskussionens væsentligste punkter. Dernæst vil jeg diskutere forholdet mellem genreanalyse og retorisk kritik.

Det retorikteoretiske grundlag

I første bog i *Retorik* opregnede Aristoteles som bekendt tre talegenrer baseret på tilhørerne og deres opfattelse af, hvad taleren ønskede af dem: at vurdere fortidige kendsgerninger (retstalen), at træffe beslutning om en fremtidig handling (den politiske tale) eller om at deltage i en hyldest eller fordømmelse af noget i løbet af talens afholdelse (lejlighedstalen). I sin poetik *Om digtekunsten*, derimod, skelner Aristoteles mellem episk poesi, tragedie og komedie på baggrund af "midlet [rytme, ord og toner], genstanden og fremførelsesmåden eller -metoden."⁴ Ser vi disse værker under et, udarbejdede Aristoteles altså en katalog over egenskaber ved en tekst, som

ansås for relevante i forbindelse med bestemmelsen af dens genre, nemlig form, indhold og tilhørere, (hvilket er nært forbundet med funktion, eftersom tilhørerne er beskrevet i overensstemmelse med deres rolle i den givne talesituation). Mens *Retorik* primært er optaget af tilhørerne til en tekst og *Om digtekunsten* mere er optaget af formen og indholdet af teksten, peger begge disse værker på *formålet* med teksten som det afgørende aspekt ved en genre. Taler retter sig mod at skabe overtalelse, og tragedier retter sig mod at skabe *katharsis*, og de forskellige genrer bestemmes og vurderes efter den måde, hvorpå de retter sig efter disse konventioner og mål.

Siden Aristoteles har dette mønster været mere eller mindre stabilt, men aldrig indtaget en central rolle i kritisk teori eller praksis. Fra slutningen af 1950'erne til sidst i 1960'erne bidrog to værker dog til en fornyet interesse i begrebet genre og til en genovervejelse af det som analytisk værktøj i retorikken.

Det første store skridt i nutidig genreteori blev taget af Northrop Frye i hans monumentale *Anatomy of Criticism*. Her foreslår Frye formen som et kriterium for gruppering af tekster i en genre, og han forsøger hermed at afhjælpe den situation, at "the critical theory of genres is stuck precisely where Aristotle left it. The very word 'genre' sticks out in an English sentence as the unpronounceable and alien thing it is."⁵ *Anatomy of Criticism* bidrager med en motivering for at betragte genre ikke bare som central for kritik, men også som en specielt retorisk tilgang til kritik. Udgangspunktet for essayet "Rhetorical Criticism: Theory of Genre" er, at grundlaget for genrekritik er retorisk, fordi det er bestemt af relationerne mellem forfatteren og publikum.⁶ Senere i samme kapitel skærpes dette synspunkt yderligere: "Anything which makes functional use of words will always be involved in all the technical problems with words, including rhetorical problems. The only road from grammar to

³ Jeg anvender i denne artikel et bredt tekstbegreb, der omfatter mundtlige udsagn såvel som skrevne.

⁴ Aristoteles (1969), s. 29.

⁵ Frye (1957), s. 13.

⁶ Frye (1957), s. 247.

logic, then, runs through the intermediate territory of rhetoric.”⁷

Selvom Frye understreger, at formålet med genrekritik ikke er at klassificere, ser han et legitimt formål i at tydeliggøre “traditions and affinities, thereby bringing out a large number of literary relationships that would not be noticed as long as there were no context established for them.”⁸ Genrebegrebet skærper altså iagttagelsestevnen. Frye hævder desuden, at det, der adskiller en genre fra en anden, er dens grundlæggende rytme. Studiet af genrer er derfor baseret på formmæssige analogier.⁹ For eksempel er undersøgelsen af et digt ikke færdig, før dets relation til andre, lignende digte er blevet fastslået. Kritikeren må forsøge at afdække hvilke konventioner, der styrer denne type lyrik, for helt at værdsætte dens udtrykmæssige og tekniske kvaliteter.¹⁰

I 1965 udgav Edwin Black bogen *Rhetorical Criticism. A Study in Method*. Her kritiserede Black tidens retoriske kritik og den måde den anvendte – ligefrem lænede sig op ad – Aristotelisk terminologi. Black konkluderede, at selvom neo-aristotelisk kritik havde vist sig at være en brugbar metode til at analysere taler, var den utilfredsstillende i det lange løb, fordi den har tendens til at foregå i et lukket system, hvor opdagelserne kun er relevante for en enkelt tekst. Black anså groft sagt denne form for retorisk kritik som overdreven skematisk og derfor ikke tilstrækkelig egnet til at skabe ny teori og udvikle den retoriske kritiks område. Blacks bog blev meget indflydelsesrig, og hans efterlysning af nye kritiske metoder blev snart mødt med flere nye fremgangsmåder til retorisk kritik, blandt andet ’fantasy theme’-analyse (inspireret af Ernest Borman), dramatisk analyse (inspireret af Kenneth Burke) og en formelig eksplosion af genreanalyser.

Først blandt disse reaktioner var Lloyd F.

7 Frye (1957), s. 331.

8 Frye (1957), s. 247-8.

9 Frye (1957), s. 95.

10 Frye (1957), s. 96.

Bitzers legendariske artikel “The Rhetorical Situation”,¹¹ hvor han fremfører det argument, at det er den retoriske situation, ikke retoren, der fremkalder diskursen. Den retoriske situation er defineret som en “sammensat enhed af personer, hændelser, genstande og relationer som udgør et faktisk eller potentielt påtrængende problem”, og de tre centrale elementer er det påtrængende problem, publikum og de tvingende omstændigheder.¹² Bitzers artikel virkede som en katalysator for retoriske kritikere på udkig efter alternativer eller modifikationer til den neo-aristoteliske kritik. Tanken om at fokusere på situationer snarere end for eksempel individuelle talere blev for mange kritikere et springbræt ind i genreanalysen, idet de tog afsæt i følgende udsagn: “Dag efter dag, år efter år, opstår sammenlignelige situationer, situationer som foranlediger sammenlignelige responser; heraf fødes retoriske former, og en særlig terminologi, sprogbrug og stil etableres.”¹³

De ’nye’ genrestudier

I 1973 tog også B.L. Ware og Will Linkugel stikordet fra Black og offentliggjorde en artikel om genrekritik, som blev præcis den prøveballon, forfatterne selv forudsagde – både som reaktion på eksisterende genrekritik og som en foreslået ny metode. I deres studium af apologien går Ware og Linkugel ud fra eksistensen og genkendelsen af retoriske genrer og erklærer, at “that there are rhetorical genres and that one such may be the family of apologetic discourse... are hardly revelations in the study of public address.”¹⁴ Eftersom forfatterne ikke foreslår en definition på retorisk genre udover generelle udsagn om tematisk og formel lighed – taler der

11 Bitzer (1968), s. 2. Artiklen har været bragt i klassiker-serien i *Rhetorica Scandinavica* nr. 3 under titlen “Den retoriske situation”, oversat til dansk af Jens E. Kjeldsen. Henvisningerne herefter er til denne udgave.

12 Bitzer (1997), s. 12.

13 Bitzer (1997), s. 17.

14 Ware & Linkugel (1973), s. 274.

har “sufficient elements in common so as to warrant legitimately generic status”¹⁵ – er det desværre vanskeligt at vide, hvad de efterlyser med deres indsigelse mod, at “few [af deres kolleger i retorisk kritik] engage in anything which even resembles what might appropriately be called *generic* criticism.”¹⁶ Konklusionen på deres artikel yder ikke nogen hjælp. Efter grundigt at have kategoriseret fire ‘faktorer’ i apologier og en gruppe på fire under-genrer på grundlag af bestemte kombinationer af faktorer, indrømmer Ware og Linkugel, at denne begrebsliggørelse ikke gør det ud for retorisk kritik. Men de forsvare deres metode, idet de hævder, at den er befordrende for kritikeren til at fokusere sin opmærksomhed på talerens ‘strategic decisions’, at “herein lies the critical advantage of mapping the apologetic genre”, og at “the explication of the genre should precede the criticism proper of the apologetic form.”¹⁷

Det følgende år behandlede G.P. Mohrmann og Michael C. Leff spørgsmålet om brugbarheden af genreovervejelser i retorisk kritik i deres artikel om neo-klassisk kritik. De bemærker her, at til trods for at retorisk kritik i det tyvende århundrede typisk har overtaget aristotelisk terminologi, (som har givet faget en metologi og taksonomi specielt til retorisk kritik), viser det paradoks sig, at selvom Aristoteles’ *Retorik* meget tydeligt bruger genre som et kritisk værktøj, har den neo-aristoteliske kritik efterladt det praktisk talt uteoretiseret og ubrugt. Ifølge Mohrmann og Leff ligger svagheden ved neo-aristotelisk kritik faktisk i dens styrke – nemlig dens optagethed af den konkrete retoriske begivenhed. Men mens dette fokus er befordrende for meget grundig analyse af de for eksempel politiske, historiske og stilistiske aspekter af en given retorisk tekst, viser den sig mindre brugbar i forbindelse med kritisk vurdering. Grunden hertil er, at ved at insistere på det enestående ved en bestemt situation ender kri-

tikken uden en relevant målestok til at vurdere talens kvalitet og står tilbage med blot den konkrete effekt som et tegn på succes eller fiasko.

Mohrmann og Leff bemærker, at sammenlignet med den temmelig skematiske neo-aristoteliske tilgang til kritik forekommer genrekritik langt mindre håndgribelig:

[...] genre theory is notoriously abstract; it rejects time and place as bases for classification and groups historical situations into general categories.¹⁸

I stedet for at fokusere på den enkelte talehandling anlægger genrekritik en mere panoramisk synsvinkel for at forstå forholdet mellem den konkrete tekst og en større klasse af lignende tekster. Ved at drage en forbindelse mellem det konkrete og det universelle kommer genrekritikken ud over den relativistiske tendens i neo-aristotelismen ved at have en samling lignende og derfor relevante tekster, der kan bidrage med kriterier for vurdering. I stedet for at gøre en tales ydre situation til centrum for interessen følger genrekritikken i Aristoteles’ spor og inddrager publikum og deres forhold til taleren som centralt for den kritiske proces. Grundantagelsen er, at visse lejligheder har tilstrækkelig mange kendetegn til at skabe en række ensartede forventninger i publikums sind. Ved at undersøge, hvordan taleren svarer på disse forventninger, og ved at sammenligne en tale med andre, lignende taler, vil den kritiker, der er interesseret i genre, være i stand til at identificere en gruppe retoriske krav, der møder enhver taler i den situation og vil derfor være i stand til at vurdere talerens indsats på grundlag af, hvordan han eller hun levede op til de forventninger og konventioner, der er karakteristiske for denne type taleanledning. Forfatterne opsummerer fordelene ved denne tilgang, idet de hævder, at:

An adequate description of a genre [...] produces a general index of audience demands; it, therefore, locates the abstract

15 Ware & Linkugel (1973), s. 273.

16 Ware & Linkugel (1973), s. 274, kursiv i originalen.

17 Ware & Linkugel (1973), s. 283.

18 Mohrmann & Leff (1974), s. 460.

rhetorical problems confronting the speaker and points to intrinsic standards for judging a particular kind of discourse.¹⁹

Mohrmann og Leff foreslår derfor en kombination af det traditionelle fokus på situationen med en ny interesse i publikum baseret på genreovervejelser. Styrken ved denne 'neo-klassiske' metode er, at den befrier kritikeren for problemet med præcist at måle en tales konkrete persuasive virkning, men dog yder en række kriterier til at vurdere dens indre kvalitet og bruger denne viden til en dybere forståelse af retorik generelt.

Kathleen M. Hall Jamieson kombinerer også disse to ideer i artiklen "Generic Constraints and the Rhetorical Situation". "Genres" siger hun:

[...] are shaped in response to a rhetor's perception of the expectations of the audience and the demands of the situation.²⁰

Bevidsthed om genretilhørsforhold vil hjælpe kritikeren i hans eller hendes arbejde, navnlig når det kommer til vurdering,²¹ og en forståelse af retoriske krav vil forberede kritikeren på at udlægge dem. Artiklen konkluderer, at:

The critic who ignores genre risks clouding rather than clarifying the rhetoric he [sic] is attempting to explain.²²

En fremragende diskussion af genrekritik i retoriske studier finder man i Campbell og Jamiesons introducerende essay i deres bog *Form and Genre: Shaping Rhetorical Action*. Idet de definerer genrer som "groups of discourses which share substantive, stylistic, and situational characteristics"²³ som er "bound together by an internal dynamic,"²⁴ peger disse forfattere på fire kritiske funktioner i studiet af genrer: 1) man opnår 'kritisk illumination' ved hjælp af klassifikation; 2) man muliggør systematisk, nærlæsende tekstlig

analyse; 3) man ser genre som en sammenblanding eller amalgam af substantielle, situationelle og stilistiske elementer; 4) man afdækker konventioner og ligheder på tværs af talehandlinger og peger derved på den måde, hvorpå hver talehandling både deltager i og bekræfter den retoriske genre og det, der gør den til et godt eksempel på netop dén genre.²⁵ Med andre ord finder Campbell og Jamieson den genrekritiske metode lovende, fordi den "provides an angle of vision", der tvinger kritikeren til at behandle spændinger mellem de elementer, der udgør genren – så som tematiske ligheder, stiltræk, en sammenhængende opfattelse af situationen og de retoriske krav, den stiller, og på den måde til at anskue genren både synkront og diakront.²⁶ Trods Campbell og Jamiesons begejstring for genrekritikken og dens brede anvendelighed anser de den ikke for en ny metode til erstatning af de gamle, men påpeger, at "a concern with form and genre does not prescribe a critical methodology,"²⁷ men at den er et værdifuldt yderligere *perspektiv* på diverse andre kritiske metoder, fordi den "heightens an awareness of the interrelationship between substantive and stylistic elements in discourse."²⁸

Genreskeptikeren

Ikke alle retoriske teoretikere er overbevist om brugbarheden af genrekritik. En af de mere udholdende – og overbevisende – kritikere af genrekritik er Thomas Conley, der lægger en dæmper på den ellers meget entusiastiske debat. Allerede i sin artikel fra 1979 om klassisk retorik og moderne genrekritik påpegede han den største potentielle svaghed ved genrekritik – nemlig dens tilbøjelighed til at "stand in external relation to the work under consideration."²⁹ Ønsket om at være objektiv og på afstand af teksten, siger han, kan få kritikeren til at fokusere

19 Mormann & Leff (1974), s. 463.

20 Jamieson (1973), s. 163.

21 Jamieson (1973), s. 166.

22 Jamieson (1973), s. 169.

23 Campbell & Jamieson (1979), s. 20.

24 Campbell & Jamieson (1979), s. 21.

25 Campbell & Jamieson (1979), s. 18.

26 Campbell & Jamieson (1979), s. 21.

27 Campbell & Jamieson (1979), s. 27.

28 Campbell & Jamieson (1979), s. 27.

29 Conley (1979), s. 49.

på ydre kriterier snarere end at tage teksten på dens egne præmisser. Ifølge Conley er en af konsekvenserne af denne svaghed, at en "genre conception is limiting and reductive by nature."³⁰ Når man er optaget af generelle mønstre, er kritikeren tilbøjelig til at se *gennem* (i stedet for *på*) teksterne og betragte dem som "specimens of a type rather than attempting to encounter them on their own terms."³¹ Conley ser altså genretilgangen som en trussel mod traditionen for nærlæsning og finder ringe fordel i at sammenligne talerne med kriterier, der er (kunstigt) fastlagt af kritikeren. Desuden kan valget af genrekriterier volde problemer. Som Conley bemærker, er der en tendens til at tilpasningen af genre med et valgt værk placerer kritikeren i en ond cirkel;³² den pligttopfyldende kritiker vil naturligvis tænke nøje over, hvilken genre han eller hun studerer, og hans eller hendes valg af tekster vil naturligt i større eller mindre grad retfærdiggøre deres indlemmelse i studiet, hvorved studiet ikke "flytter sig af stedet".³³

Conleys intelligente og underholdende artikel "The Linnean Blues" rummer endnu en skarp kritik af genretilgangen som den bruges i retoriske studier. Conleys kritik kan læses som en reaktion på studier, der som svar på Blacks efterlysning af nytænkning i retorisk kritik ser længere end den individuelle tale for at opdage større områder af retorisk betydning. Conley mener, at mange forskere er gået for vidt i denne bestræbelse, og han hævder, at det grundlæggende problem med denne metodologi er, at den:

[...] decontextualizes as it classifies, deflecting attention away from the particular actuality of a work and over to the class or category of which it is said to be a member.³⁴

Conleys meget skeptiske holdning til genrekritik udmønter sig i tre spørgsmål, som berører ker-

nen af problemet: 1. Hvor nemt indordner ting sig under sådan klassifikation? 2. Er den bevægelig, hvorved man klassificerer ting, deduktiv eller induktiv? og 3. Hvilke kritiske fordele kan sådan en klassifikation medføre?

Idet han bruger Ware og Linkugels artikel som skydeskive for sin argumentation, viser Conley hvor mange vanskeligheder, der ligger i at forsøge at indpasse forskellige taler i kategorier skabt med henblik på organisering. Ud fra et synspunkt om forskningsmæssig værdi af genrekritik er Conley skeptisk på to punkter: grundlaget for genredefinitionen (induktiv eller deduktiv) og den kritiske fordel ved en sådan klassifikation.³⁵ Traditionelt, skriver han, er påstande om objektivitet i videnskab baseret på den induktive metode, hvor forskeren observerer, noterer og syntetiserer eller teoretiserer på grundlag af en stor mængde faktiske fænomener. Selvom Conley ikke entydigt erklærer en forkærlighed for denne tilgang, udtrykker han dog alvorlige forbehold mod den deduktive metode, som han betragter som den herskende i genrestudier. Efter Conleys mening er problemet med deduktion, at den næsten uundgåeligt involverer normative kriterier, og at disse ikke altid er gjort tydelige af forskeren, som simpelthen ser det, som han eller hun gerne vil se og vurderer diskursen på tilsvarende måde. Forskeren bruger en mængde *a priori* kriterier, som cirkulerer i et lukket hermeneutisk system, der ikke er egnet til at frembringe nye indsigter – med andre ord 'skabelonteknikken' ført endnu længere ud.

Det tredje problem, som Conley rejser, er spørgsmålet om værdien af genrekritik. Til trods for at de fleste forskere hævder, at den grundige analyse, der kræves i genrekritik, sætter dem i stand til at opdage træk ved teksterne, som ellers ville være forblevet skjulte, fremfører Conley, at denne type nærlæsning minder mere om sortering og klassifikation for kategoriseringens egen skyld, og at forskere risikerer at miste blikket for teksten som helhed.

35 Conley (1979), s. 62.

30 Conley (1979), s. 50.

31 Conley (1979), s. 51.

32 Conley (1979), s. 52.

33 Conley (1979), s. 52, min oversættelse.

34 Conley (1979), s. 59.

Til afhjælpning af disse problemer foreslår Conley et fornyet fokus på stil. Denne tilgang vil ikke blot sikre en type læsning, der respekterer tekstens integritet som helhed, men ville også være en 'formel' læsning, der var langt mere tro mod den Burkeanske betydning af dette begreb end det hidtil er opnået – en udvikling som Conley går ud fra, at de fleste retoriske kritikere ville anse som ønskværdig.

Genrebegrebet i større perspektiv

I det foregående har vi set på udvalgte artikler om genre, der primært var optaget af retoriske genrer og af, hvordan man studerer dem. I det følgende afsnit vil jeg inddrage tre forfattere hvis interesser rækker videre end de tidligere, men som hver især har ydet et væsentligt bidrag til genre-teori, og af hvis indsigter mange nemt kan overføres til den retoriske kritiks område. Bakhtin og Todorov skriver begge om spørgsmål, der vedrører talehandlinger og talegenrer og deres forhold til henholdsvis litteratur og daglig tale, mens Burkes bemærkninger i *Counter-Statement* holder sig på et mere abstrakt niveau.

Den russiske kritiker og teoretiker Mikhail Bakhtin har haft betydelig indflydelse på retorikforskere på grund af sit arbejde med genre – navnlig essayet "The Problem of Speech Genres". Tre ting har specielt givet genlyd hos retorikere: Bakhtins skelnen mellem primære (eller enkle) og sekundære (eller komplekse) genrer – et syn, der tillader både global (det vil sige spørgsmål om teksten som helhed, for eksempel om dens struktur, disponering af stoffet med videre) og lokal (det vil sige spørgsmål om tekstens mindre dele, for eksempel ordvalg, brug af eksempler med videre) retorisk analyse af et værk;³⁶ hans afvisning af at skelne mellem litterære og ikke-litterære genrer, (han vrister altså genrebegrebet fra litteraternes autoritet) og endelig hans syn på genrer som kendetegnet ved

et vist mål af regelmæssighed, men også – og det er ligeså vigtigt – en konstant parathed til individualisering; et syn som går godt i spænd med den almindelige forståelse af de retoriske geners fleksibilitet.

Kort sagt appellerer Bakhtins måde at teoretisere genre til retoriske kritikere, fordi den indtager et meget dynamisk og interaktivt syn på begrebet. Ved at sætte fokus på begrebets afhængighed af tidligere etablerede vaner og forventninger på samme tid som han understreger den konstante tilpasning til den konkrete situation og publikum, støtter Bakhtin den retoriske kritiker i hendes insisteren på at betragte teksten i dens særegenhed for at forstå, hvordan den reagerer på den retoriske udfordring i en bestemt situation. Fra et retorisk synspunkt er Bakhtins måske vigtigste bidrag hans idé om, at hver gang vi taler, *deltager* vi i en genre – det vil sige at vi både realiserer den og reagerer på dens krav. Bakhtin peger nemlig på genrens dialogiske karakter.³⁷ Hvor tanken om, at en tilhører er en slags respondent eller samtalepartner for en retor, måske er en velkendt tanke,³⁸ så er pointen om, at retoren selv er respondent til tidligere ytringer, der tilhører talegenren, en koncis måde at antyde de overvejelser om situationsbundne krav, der optager enhver retor – "Hvad bliver der som regel sagt ved lejligheder som denne?", "Bør jeg sige det samme?", "Bør jeg undgå at sige de samme ting?", "Kan jeg sige det samme på en anden måde?", "Er der emner, der ikke tidligere er blevet bragt på bane i denne sammenhæng, men som ville være befordrende for talens hensigt?", og så videre.

Fordi Bakhtins teori understreger den gensidige dynamik mellem ytringer og deres typer, er den en brugbar tilgang til undersøgelse af forholdet mellem form og indhold. Bakhtins genrebegreb er fleksibelt snarere end fast – eller med Morsons ord:

[...] genre is described as disordered to a

³⁷ Bakhtin (1990), s. 949.

³⁸ Bakhtin (1990), s. 950.

great extent. Rather than a system, or anything approaching a system, it is a cluster of habits, which imparts a needed regularity to communication while still remaining open to the shifting pressures of daily life.³⁹

Bakhtin definerer således genre som de "relativt stabile typer" af ytringer, der udvikler sig i forskellige kommunikative sfærer og er enestående i den måde, hvorpå deres tematiske indhold, stil og kompositionsstruktur er uløseligt forbundet med ytringens helhed, som igen er påvirket af den konkrete kommunikationssfære, hvori den opstår.⁴⁰

Som vi også skal se det med Todorov, afviser Bakhtin forestillingen om en fundamental forskel mellem litterære og ikke-litterære talehandlinger. Dette er særligt væsentligt for megen retorisk kritik, fordi det tillader os at beskæftige os med daglig diskurs så vel som typiske retoriske og litterære tekster som variationer af det samme fænomen. Da han har opgivet de traditionelle kriterier for differentiering og systematisering af litteratur og andre ytringstyper, foreslår Bakhtin i stedet et system af 'primære' og 'sekundære' talegenrer – sidstnævnte komplekse versioner af de første. Et brev eller en hilsen kan således kaldes en primær talegenre, men hvis de optræder i for eksempel et skuespil, har vi en sekundær talegenre sammensat af adskillige forskellige primære genrer. Ligesom Frye understreger Bakhtin studiet af form og stil i forhold til genre. Sprog eller funktionelle stiltræk, forklarer han, er:

[...] nothing other than generic styles for certain spheres of human activity and communication. Each sphere has and applies its own genres that correspond to its own specific conditions.⁴¹

"Style", fortsætter han ...

[...] is inseparably linked to particular thematic unities and – what is especially important in a rhetorical frame – to particular compositional unities.⁴²

39 Morson (1986), s. 89.

40 Bakhtin (1990), s. 945, min oversættelse.

41 Bakhtin (1990), s. 947.

42 Bakhtin (1990), s. 947.

Styrken ved Bakhtins teori er dens fleksibilitet; samtidig med at den behandler de mest frugtbare aspekter af genrekritikken (for eksempel betydningen af genkommende former så som stil og struktur), hjælper forestillingen om sekundære (eller hybrid-) talegenrer med at modstå tendensen til at se nye genrer overalt. Bakhtin understreger talegenrernes heterogenitet og umuligheden i nogensinde fuldstændigt at definere deres typer og karakteristika. Det, der gør Bakhtins teori specielt brugbar for retorisk kritik, er, at den også anerkender de gensidige dynamikker på det metatekstlige plan, det vil sige mellem taler og publikum og mellem ytring og kontekst. Bakhtin giver altså lytteren en aktiv rolle; han eller hun bliver ikke betragtet som en passiv modtager, men som en aktiv samtalepartner, en medskaber af ytringen som helhed. Hvis der ikke er en umiddelbar lytter, spilles denne rolle af tidligere ytringer, som så indgår i en dialog med den pågældende taler, som må udvise forståelse og følsomhed for, at alt hvad han eller hun siger i sidste ende får sin betydning ved at indgå i en 'sum' af ytringer om dette emne eller som har noget at gøre med denne situation. Denne tilgang tillader den retoriske kritiker at studere genkommende former for at forstå den måde, hvorpå konventioner realiseres i konkrete tekster, samtidig med at den undlader at medføre en forpligtelse til at tvinge sådanne former ind i smalle definitioner for at retfærdiggøre navnet 'genre'.

Tzvetan Todorov er en fransk-bulgarsk teoretiker, der har bidraget til moderne genreforskning. I åbningskapitlet til bogen *The Fantastic* overvejer Todorov en række spørgsmål om genre, som er lige så relevante for retorikken som for hans fokus, litteraturen. Dette essay er en temmelig skeptisk, sågar fanden-i-voldsk, genlæsning af det mest dominerende værk om genre, Fries *Anatomy of Criticism*, som Todorov til sidst afviser som selvmodsigende og uegnet til litteraturvidenskab. Todorovs eget udgangspunkt er konventionelt; ved at studere litteratur

fra et genreperspektiv, siger han:

[...] we discover a principle operative in a number of texts, rather than what is specific about each of them.⁴³

Denne syntetiserende evne er, som vi har set, en af hovedattraktionerne ved genreanalyse. Et muligt problem hermed, som Conley og andre har påpeget, er en tendens til overbestemte deduktive studier, der finder, hvad de ledte efter. Todorov minder os dog om, at der også er et mindre deterministisk aspekt af genrestudier, nemlig at enhver genstand modificerer summen af mulige værker, og at det enkelte værk derved ændrer arten. Vi vælger et genreperspektiv, fordi det giver en ramme for studiet af, hvordan en tekst samtidig overholder og bryder de gældende genrekrav. Værker, der ikke bryder og derved modificerer vores opfattelse af en bestemt genre, udfylder andre funktioner end litterære og henregnes derfor til studier af massekultur eller videnskabelige tekster.⁴⁴

Som modvægt til angrebene på genrekritik, der er fejlagtigt rigid eller kun pseudo-videnskabelig, repræsenterer Todorovs genresyn et mere organisk syn på metoden i den forstand, at den lægger vægten på det individuelle værks forbindelser til tidligere og efterfølgende værker: "it is inconceivable", hævder han...

[...] to defend the thesis that everything in the work is individual, a brand-new product of personal inspiration, a creation with no relation to works of the past. Second, we must understand that a text is not only the product of a preexisting combinatorial system (constituted by all that is literature *in posse*; it is also a transformation of that system.⁴⁵

Med anbefalingen af en 'allegorisk' tilgang præsenterer Todorov et praktisk brugbart svar på bekymringer om, hvad der udgør et tilstrækkeligt antal casestudier, som man kan identificere

43 Todorov (1973), s. 3.

44 Todorov (1973), s. 6.

45 Todorov (1973), s. 7.

en genre ud fra: "one of the first characteristics of scientific method is that it does not require us to observe every instance of a phenomenon in order to describe it", hævder han⁴⁶ og fortsætter, at et studiums kvalitet ligger i den logiske sammenhæng i den teori, vi er i stand til at udvikle på grundlag af et relativt begrænset antal cases, som ikke desto mindre er egnede til udviklingen af en verificerbar hypotese. Som konsekvens af dette syn kan Todorov også anbefale en strukturalistisk tilgang som mere nyttig end Fryes kategorier: "even in criticism: we can approach the essential problems of literary without necessarily possessing the scintillating erudition of a Northrop Frye",⁴⁷ konkluderer han lettere irriteret. Trods fordelene ved et strukturalistisk genrestudium ender Todorov dog med at finde også det behæftet med svagheder, der ligner Fryes system, nemlig at "no observation of works can strictly confirm or invalidate a theory of genres."⁴⁸

I den første del af *Genres in Discourse* videreudvikler Todorov disse tanker. Det grundlæggende argument er, at genre er et nyttigt begreb, fordi det repræsenterer et mødested for strukturelle og funktionelle opfattelser af litteratur.⁴⁹ Efter en diskussion af manglerne ved både de strukturalistiske og de funktionelle litteraturteorier hævder Todorov, at vi har brug for en anderledes tilgang til det at organisere tekster,⁵⁰ og at genreperspektivet kan gøre dette, fordi ...

Genres are the meeting place between general poetics and event-based literary history; as such, they constitute a privileged object that may well deserve to be the principal figure in literary studies.⁵¹

Kongstanken i argumentet vedrører genreovervejelsens uundgåelighed, når vi læser en tekst. Den konventionaliserede diskurs, som genren

46 Todorov (1973), s. 4.

47 Todorov (1973), s. 19.

48 Todorov (1973), s. 22.

49 Todorov (1990), s. 9.

50 Todorov (1990), s. 10-11.

51 Todorov (1990), s. 20.

repræsenterer, siger Todorov, er det, der sætter os i stand til at værdsætte et værk. Dette er ikke mindre sandt, når værket tilsyneladende strider imod eller sågar undgår genrekrav, fordi genrebruddet i sig selv er bevis for, at der en en regel at bryde, og for det andet at hver ny overtrædelse modificerer genren og nogle gange bliver grundlag for en ny konvention.⁵²

Af særlig interesse for retorikere er den måde, hvorpå Todorov i stedet for at betragte genre som en anakronistisk idé demonstrerer, hvordan den udgør et meget fundamentalt element i al kommunikation. Samtidig med at han afviser ideen om, at litteratur tilhører en anden type end andre former for ytringer, finder han, at det grundlæggende element i alle slags kommunikation er talehandlingen og skitserer derefter den måde, hvorpå genrekritikeren kan spore en genre tilbage til en primær talehandling, for eksempel en invitation eller navngivning.⁵³

Todorov er også enig med Bakhtin i sit syn på genrens mangfoldighed. I tilgift til at anerkende litterære genrens naturlige tilpasning, udvikling, kort sagt organiske karakter, foreslår Todorov, at vi ikke begrænser vor interesse til historiske genrer (som de kan findes i litterær virkelighed), men også udnytter indsigt i teoretiske genrer, navnlig som fremstillet af Frye.⁵⁴ Endvidere er Todorovs forståelse af elementære og komplekse genrer meget lig det bærende princip i Bakhtins begreb om primære og sekundære genrer. I *Genres of Discourse* besvarer han således spørgsmålet om genrenes oprindelse på en meget Bakhtinsk måde:

Quite simply from other genres. A new genre is always the transformation of an earlier one, or of several: by inversion, by displacement, by combination.⁵⁵

Til sidst følger vi Conleys råd og vender os mod Burke som den sidste teoretiker, der skal ind-

drages i denne oversigt over genrediskussionens temaer. Selvom et tilfredsstillende resumé af Burkes tanker om stil og genre ville overskride rammerne for denne artikel, kan vi i det mindste opridse hovedtanken i hans ideer. To centrale essays er "Psychology of Form" og "Lexicon Rhetoricae" i bogen *Counter-Statement*. Selvom Burke ikke anvender ordet genre, er relevansen af disse essays for nærværende diskussion svær at overse. Burkes mest fundamentale påstand er, at stor litteratures appel ligger i dens opmærksomhed på publikums psykologi i modsætning til for eksempel fortællingens logiske sammenhæng eller dybden eller bredden i emnet.

På baggrund af hans velkendte definition af form som "the creation of an appetite in the mind of the auditor, and the adequate satisfying of that appetite",⁵⁶ udvikler Burke formens centrale placering for den litterære oplevelse. Idet han indtager et grundlæggende publikumsbaseret syn på formens betydning, forbliver Burke inden for den aristoteliske tradition, hvor genre er teleologisk defineret. Blandt de omhandlede typer af former i "Lexicon Rhetoricae" er 'progressiv' (fremadskridende) form, 'gentagende' form og 'konventionel' form. Hvor de to første er kendetegnet ved deres udvælgelse af emne og organisationsform, refererer konventionel form ifølge Burke til fænomenet 'the appeal of form as form'.⁵⁷ Som eksempler på konventionel form kan nævnes sonetten og den græske tragedie. Det er enestående for konventionel form, at publikums forventninger kan opstå forud for læsningen og ikke i løbet af oplevelsen som ved fremadskridende og gentagende former. Burke kalder denne genreforståelse "kategorisk forventning".⁵⁸

Form er altså vigtig for Burke, fordi den er det, der giver et værk sammenhæng, resonans og aktualitet for læseren:

When one turns to the production or enjoyment of a work of art, a formal equipment is

52 Todorov (1990), s. 14.

53 Todorov (1990), s. 16, 21-23.

54 Todorov (1973), s. 13-14.

55 Todorov (1990), s. 15.

56 Burke (1968), s. 31.

57 Burke (1968), s. 126, kursiv i originalen.

58 "categorical expectancy", Burke (1968), s. 126.

already present, and the effects of art are involved in its utilization.⁵⁹

Burke bruger ordene "form", "psykologi" og "veltalenhed" ("eloquence") som stort set synonyme.⁶⁰ Veltalenhed, det litterære værks gennemtrængning af psykologisk motiveret form, er for Burke "the essence of art",⁶¹ fordi det alene kan behandle den menneskelige tilstand sandt:

Truth in art is not the discovery of facts, not an addition to human knowledge in the scientific sense of the word. It is, rather, the exercise of human propriety, the formulation of symbols which rigidify our sense of poise and rhythm. Artistic truth is the externalization of taste.⁶²

Genrebegrebets rolle i retorisk kritik

Selvom Aristoteles præsenterede en genrediskussion i *Retorik* er genrebegrebet traditionelt blevet kædet sammen med litterære studier om epik, drama og lyrik, som er beskrevet i hans poetik. Siden er disse blevet betragtet som paradigmatisk genrer. Med andre ord har litteraturen traditionelt haft et stærkere genrebegreb end retorikken. Her rejser der sig særligt to spørgsmål: 1. Påtvinger vi et i grunden irrelevant sæt regler og antagelser, når vi bruger genre som et kritisk redskab på retorik? og 2. Selv hvis det viser sig ikke at være direkte skadeligt, hvad er så nytten af genrebegrebet i retorisk kritik?

Et nemt svar på det første spørgsmål ville være, at det, der gør et studium retorisk, ikke er tekstens karakter, men måden, hvorpå den behandles analytisk. Men hvis vi på den anden side ønsker at fastholde begrebets relevans uanset teksttypen, bliver vi nødt til at skele til Aristoteles for en autoritativ bekræftelse af genre som en relevant forestilling – i litteraturen såvel som i retorikken. Når blot vi ikke betragter hans tredelte system af lejligheds-, rets- og politisk

59 Burke (1968), s. 141-42.

60 Burke (1968), s. 40.

61 Burke (1968), s. 40.

62 Burke (1968), s. 42.

retorik som udtømmende, kan vi godt søge efter nye former for publikum og nye genrer med udgangspunkt i publikums rolle og tekstens funktion.

Jeg ønsker her at argumentere for, at oprettholdelsen af en skelnen mellem litteratur og retorik som separate typer kommunikation er ufrugtbar, når det gælder retorisk kritik. Dernæst vil jeg pege på genreperspektivets naturlige egnethed for retorisk kritik. I begge henseender er talehandlingsteori et frugtbart teoretisk supplement.

Talehandlingsteori og retoriske genrer

Som allerede nævnt forenes Bakhtin og Todorov i den tanke, at genrebegrebet er relevant ikke bare i litteraturen, men også i andre typer kommunikation så som teknisk sprog eller hverdagsamtaler. Begge teoretikere er også enige om, at genrer ikke bare opstår i én sammenhæng og ikke i andre. Som Bakhtin bemærker:

Each separate sphere in which language is used develops its own relatively stable types of [...] utterances.⁶³

Han fortsætter, at eftersom materialet for sprogstudier findes i former så forskellige som krøniker, kontrakter, klerikale og andre dokumenter, officielle og private breve, hverdagsamtaler, og så videre:

To ignore the nature of the utterance or to fail to consider peculiarities of generic subcategories of speech in any area of linguistic study leads to perfunctoriness and excessive abstractness, distorts the historicity of the research, and weakens the link between language and life.⁶⁴

Eftersom genrer optræder overalt (og ikke kun i litteratur), har vi brug for en anderledes måde at begrebsliggøre dem. Bakhtin foreslår 'ytringen' som den grundlæggende analyseenhed. Ved at

63 Bakhtin (1990), s. 945.

64 Bakhtin (1990), s. 947.

reflektere over de konkrete forhold og mål for dens kontekst gennem dens tematiske indhold, lingvistiske stil og komposition, kan ytringen stå for sig selv som et hele. Selvom det blot kan være en enkelt sætning, er det ofte noget mere sammensat. Forskellen mellem en ytring og en sætning er, at ytringen er fuldstændig nok til at opfordre til et svar. Den er derfor kendetegnet ved en 'helhed', som er bestemt af tre faktorer: 1. den semantiske udtømmning af temaet; 2. talerens intention eller taleønske; 3. typiske kompositionelle og genremæssige afslutningsformer.⁶⁵

Der er ikke langt fra disse overvejelser til Todorovs påstand i *Genres in Discourse*, at:

The enunciation process includes a speaker who utters, an addressee to whom the utterance is directed, a time and a place, a discourse that precedes and one that follows; in short, an enunciatory context. In still other terms, discourse is always and necessarily constituted by speech acts.⁶⁶

I stedet for at betragte genrer som abstrakte *a priori* systemer ønsker Todorov at anlægge en mere fænomenologisk tilgang:

In any given society, the recurrence of certain discursive properties is institutionalized, and individual texts are produced and perceived in relation to the norm constituted by that codification. A genre, whether literary or not, is nothing other than the codification of discursive properties.⁶⁷

Disse 'discursive properties', altså kommunikative egenskaber, omfatter de semantiske, syntaktiske og kompositionelle aspekter af ytringen og giver kritikeren adskillige analyseniveauer. Med andre ord ser Todorov i bund og grund synonymitet mellem 'talehandling' og 'genre'.

Vender vi os mod den mere specifikt retoriske litteratur finder vi hos Carolyn Miller en interessant syntese af disse tanker. I artiklen "Genre as

65 Bakhtin (1990), s. 955.

66 Todorov (1990), s. 16.

67 Todorov (1990), s. 18.

Social Action"⁶⁸ forsøger Miller at formulere et begreb om retorisk genre som er stabilt og retorisk velfunderet, og jeg finder stor overensstemmelse mellem mit eget og Millers syn på genrebegrebets funktion i retorisk kritik nemlig: "to explicate the knowledge that practice creates" – med andre ord udvinde teoretisk indsigt om diskurs fra faktiske talemønstre og den tilgrundlæggende tavst forudsatte viden i dem.⁶⁹ Millers centrale argument er, at når vi ser på en genre fra et retorisk synspunkt, er vi nødt til at fokusere på en teksts *funktion* snarere end dens indhold eller dens fremtrædelsesform.⁷⁰ Med denne vægt på det pragmatiske aspekt af genre bygger Miller på Campbell og Jamiesons forståelse af genre som en sammensathed af formelle og substantielle træk, der udgør et aspekt af social handling. Millers argument er, at det faktisk er det *funktionelle* aspekt af visse tekster, der udgør den gentagelse, der er nødvendig for begrebet genre, og i mindre grad substantielle træk eller subjektive opfattelser. I en argumentation, der minder om Todorovs privilegering af genre som en frugtbar tilgang til at organisere tekster (se ovenfor), peger Miller på den måde, hvorpå genre kan ses som tilhørende to hierarkier: på den ene side et system af stadig mere komplekse kombinationer af form og indhold og på den anden side et system af større helheder så som talehandlinger, tekster, og så videre.⁷¹ I denne sammenhæng er essayets væsentligste bidrag forklaringen af en forbindelse mellem talehandlingsteori og begrebet genre inspireret af værker af henholdsvis Frenzt og Farrell og Pearce og Conklin, som Miller har taget til sig: betydningen af en tekst findes i forholdet mellem ytringen og den handling, den bruges til at udføre.

Sammenfattende ser vi altså, at det basale interessenmoment i genreanalyse er talehandlin-

68 Miller (1994). Artiklen bringes som dette nummers klassiker, oversat til norsk af Kjell Lars Berge. I det følgende henvises til denne med (Miller) 2001.

69 Miller (1994), s. 27, se Miller (2001), s. 20.

70 Miller (1994), s. 24, se Miller (2001), s. 26.

71 Miller (1994), s. 36, se Miller (2001), s. 27.

gen og den måde, hvorpå den gennem sin manifestation afspejler sin udsigelseskontekst – inklusive den aktuelle situation, publikums forventninger og de krav, som taleren opfatter. I det omfang al menneskelig kommunikation er gentagende og kulturelt struktureret, er genretilgangen med andre ord perspektivrig.

Genrekritikkens værdi

Jeg vender mig nu mod spørgsmålet om genrekritikkens værdi for retorisk forskning med nogle få opsummerende kommentarer, eftersom de foregående sider allerede har gennemgået de væsentligste argumenter. Selvom disse overvejelser kunne have relevans for mange forskellige slags studier, inklusive konventionel litterær analyse, ønsker jeg her at argumentere for den særlige betydning af genrebegrebet for retorisk analyse af litteratur.

Som vi allerede har set, er Northrop Frye den fremmeste fortaler for slægtskabet mellem retorik og genreanalyse. Når han beskriver litteratur som den retoriske organisering af grammatik (indhold) og logik (sammenhæng) hævder han, at grundlaget for genrekritik er retorisk ...

[...] in the sense that the genre is determined by the conditions established between the poet and his [sic] public.⁷²

Som også Bakhtin og Todorov har påpeget, kan genre betragtes som det syntetiserende princip mellem den konkrete empiriske observations niveau og den abstrakte analyses niveau – et synspunkt, der også fremføres af Campbell og Jamieson. Endelig kan det mindst direkte – men måske det stærkeste – argument for genrens relevans for retorisk analyse nok findes i Kenneth Burkes syn på form, som diskuteredes ovenfor. Ifølge Burke er den eneste egentlige mulighed for at forstå kompleksiteten og værdien af en tekst at betragte den som en tilpasning af form til formål. Genreanalyse drejer sig om

mønstre af genkommende form og funktion i bestemte typer kontekster. Dens grundlæggende opgave er derfor stilistisk analyse.

I lyset af den omtalte genreteori betragter jeg det som et rimeligt udgangspunkt for megen retorisk forskning at forudsætte eksistensen af genrer i vor kommunikation med hinanden og at bruge genrebegrebet i det kritiske arbejde. For det andet – til trods for forbehold udtrykt af Conley og andre – synes der at være en generel anerkendelse af nytten i at studere tekster som forekommer ens og genkommende fra dette perspektiv.

Genreperspektivet i retorisk kritik

Når man vælger genrekritik som et metodologisk hovedperspektiv i et retorisk studium er der to måder at undgå de farer, som Conley har advaret os imod. Den første er at nedtone ens ambitioner om at bidrage til en udviklingshistorie i det givne områdes retorik. Meget godt kan siges om stort anlagte studier med denne ambition, men selvom en af styrkerne ved genrekritik er dens evne til at udgøre grundlaget for en sådan genealogi, vil det ofte kræve en samling primærtekster, som langt overskrider de tids- og pladsmæssige begrænsninger, som de fleste universitetsopgaver eller akademiske artikler tillader. For det andet – og måske lidt overraskende – mener jeg, at formålet med at bruge genretilgangen ikke nødvendigvis behøver at være ønsket om at erklære x og den tekstmængde, den tilhører, for en retorisk genre. Som Conley, Campbell og Jamieson understreger, er genretilgangen i retoriske studier i visse tilfælde blevet strakt til et punkt, hvor den ikke er en brugbar kategori i kritisk forskning, men snarere en vag og måske til tider over-ivrig retfærdiggørelse af forskerens ønske om at studere en bestemt gruppe retoriske ytringer.

Men et sådant misbrug in mente er målet efter min mening snarere at bruge et *genreper-*

72 Frye (1957), s. 247.

spektiv i sin analyse på baggrund af en formodning om, at al retorik er en del af et diskursivt univers, hvor ingen enkelt tekst er isoleret fra det, der gik forud og det, der omgiver den. Jeg mener med andre ord, at i mange tilfælde behøver formålet med at påberåbe sig metodologien for retorisk genrekritik ikke at være at påtvinge et projekt taksonomisk akkuratess, men i stedet at indtage genrestudiets *perspektiv* som en righoldig tilgang til tekstlig nærlæsning; det er et perspektiv, der er lovende med hensyn til at afsløre både dominerende konventioner og individuelle kendetegn ved ytringer, der tilhører en bestemt type diskurs. Med Campbell og Jamiesons ord er studiet af retoriske former:

[...] central to all types of criticism because they define the unique qualities of any rhetorical act, and because they [retoriske for-

mer] are the means through which we come to understand how an act works to achieve its ends.⁷³

Genreperspektivet har altså flere fordele. Ved at vie diskursens funktion den primære interesse tillader genreperspektivet sammenligning af flere (på andre måder) meget forskellige tekster uden at ofre fornemmelsen af sammenhæng. For det andet gør genreperspektivet det naturligt at anskue flere tekster gennem de samme analytiske begreber. På denne måde er man i stand til at observere ligheder og – ligeså væsentligt – forskelle på tværs af tekster. For det tredje gør fraværet af en ambition om at sætte alle ens analysetekster på én formel det muligt at udvikle de mest interessante aspekter af hver tekst mere udførligt.

73 Campbell & Jamieson (1979), s. 19.

Litteratur

- Aristoteles (1991): *Retorik*. Oversat med introduktion af Thure Hastrup. Platonselskabets Skriftserie/MTF, Københavns Universitet, København.
- (1969): *Om digtekunsten*. Ved Erling Harsberg. Klassikerforeningen. Gyldendal, København.
- Bakhtin, Mikhail (1990): "The Problem of Speech Genres." Oversat af Vern W. McGee, i: *The Rhetorical Tradition. Readings from Classical Times to the Present*, s. 944-63. Red. Patricia Bizzell og Bruce Herzberg. Bedford Books of St. Martin's, Boston.
- Bitzer, Lloyd F. (1968): "The Rhetorical Situation", i: *Philosophy & Rhetoric* 1 (1968): 1-14.
- (1997): "Den retoriske situation". Oversat af Jens E. Kjeldsen i *Rhetorica Scandinavica* 3, s. 9-17.
- Black, Edwin (1965): *Rhetorical Criticism: A Study in Method*. Wisconsin UP, Madison.
- Burke, Kenneth (1968 [1931]): *Counter-Statement*. U of California Press, Berkeley.
- Campbell, Karlyn Kohrs & Kathleen Hall Jamieson (1979): "Form and Genre in Rhetorical Criticism: An Introduction", i: *Form and Genre: Shaping Rhetorical Action*, s. 9-32. Red. Campbell og Jamieson. Speech Communication Association, Falls Church, VA.
- Conley, Thomas M. (1979): "Ancient Rhetoric and Modern Genre Criticism", i: *Communication Quarterly* 27.4, s. 47-53.
- (1986): "The Linnean Blues: Thoughts on the Genre Approach", i: *Form, Genre, and the Study of Political Discourse*, s. 59-78. Red. Herbert W. Simons og Aram A. Aghazarian. South Carolina UP, Columbia.
- Connors, Robert J. (1986): "Genre Theory in Literature", i: *Form, Genre, and the Study of Political Discourse*, s. 25-44. Red. Herbert W. Simons og Aram A. Aghazarian. South Carolina UP, Columbia.
- Frenzt, T.S. og T.B. Farrell: (1976): "Language-Action: A Paradigm for Communication", i: *Quarterly Journal of Speech* 62, s. 333-49.
- Frye, Northrop (1957): *Anatomy of Criticism. Four Essays*. Princeton UP, New Jersey.
- Jamieson, Kathleen M. Hall (1975): "Antecedent Genre as Rhetorical Constraint", i: *Quarterly Journal of Speech* 61, s. 406-15.
- (1973): "Generic Constraint and the Rhetorical Situation", i: *Philosophy & Rhetoric* 3, s. 162-70.
- Miller, Carolyn R. (1994): "Genre as Social Action", i: *Genre and the New Rhetoric*, s. 23-42 Red. Aviva Freedman og Peter Medway. Taylor og Francis, London.
- (2001): "Genre som social handling", i: *Rhetorica Scandinavica* 18. Norsk oversættelse ved Kjell Lars Berge.
- Mohrmann, G. P. og Michael C. Leff (1974): "Lincoln at Cooper Union: A Rationale for Neoclassical Criticism", i: *Quarterly Journal of Speech* 60; s. 459-67.
- Morson, Gary Saul (red.) (1986): "Introduction to Extracts from 'The Problem of Speech Genres'", i: *Bakhtin. Essays and Dialogues on His Work*, s. 89-90. Chicago UP, Chicago.
- Pearce, W.B. og F. Conklin (1979): "A Model of Hierarchical Meanings in Coherent Conversation and a Study of Indirect Responses", i: *Communication Monographs* 46, s. 76-87.
- Todorov, Tzvetan (1990): *Genres in Discourse*. Oversat af Catherine Porter fra *Les genres du discours*, 1978. Cambridge UP, Cambridge.
- (1973) *The Fantastic. A Structural Approach to a Literary Genre*. Oversat af Richard Howard fra *Introduction à la littérature fantastique*, Case Western Reserve U, Cleveland.
- Ware, B. L. og Wil A. Linkugel: (1973): "They Spoke in Defense of Themselves: On the Generic Criticism of Apologia", i: *Quarterly Journal of Speech* 59, s. 273-83.